

25.5.2020

Ympäristöministeriö
Jussi Kauppila, Riitta Leinen
PL 35
00023 VALTIONEUVOSTO

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/538/2019

Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Ympäristöministeriö on asettanut lausunnon esityksen, jolla muutettaisiin jätelainsäädäntöä. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään, että kuntalaisien kuivajätteen osalta poistetaan laista kiinteistön haltijan valintaan perustuva malli. Tämä tarkoittaisi sitä, etteivät kunnat voisi enää jatkossa päättää oman alueensa kuljetustavasta. Ratkaisu toteutuessaan vähentäisi kuntien itsemääräämisoikeutta ja kuntademokratiaa.

Käytännössä valta alueen jäteyritysten tulevaisuudesta siirtyisi useilla alueilla kunnallisille jäteyhtiöille. Kuntayhtiöt toimivat osakeyhtiölain mukaisesti, kilpailevat useissa tapauksissa yksityisten jäteyritysten kanssa yritysjätteistä ja kilpailutusten kautta päättävät, ketkä yritykset saavat toimia kuljetusmarkkinoilla asukasjätteen osalta.

Muutos merkitsisi sitä, että jopa tuhat yritystä ja tuhannet toimialan työpaiikat olisivat vaarassa. Yrityksiä tulee nyt koronakriisin vuoksi tukea kaikin mahdollisin tavoin, jotta laajamittaiselta konkurssiaalloilta vältyttäisiin. Yrityksille ja työpaikoille kielteinen esitys on isku pk-yrittäjien kasvoille, minkä lisäksi se on ristiriidassa hallituksen työllisyystavoitteiden kanssa.

Kiinteistön haltijan järjestämä kuljetusmalli tulee säilyttää jätelaissa

Esitys tarkoittaisi toteutuessaan sitä, että lukuisten yritysten ja näiden asiakkaiden sopimukset päättyisivät lakimuutoksen siirtymäajan kuluessa. Tämä on niin vaikutuksiltaan merkittävä ja perustavaa laatua oleva lakiehdotus, että sen tueksi olisi oltava erityisen painavia perusteita. Näitä ei ole kuitenkaan kyetty valmistelun aikana esittämään. Velvollisuus luopua järjestelmästä ei myöskään perustu EU-säätelyyn. Koska esityksen vaikutukset tulisivat olemaan toimialalla mittavia, ei kuljetusjärjestelmäämme tule romuttaa vääristä lähtökohdista.

Esitys heikentää alueemme kunnallista itsehallintoa ja kuntien elinvoimaa

Kunnissa asukkaiden jätteenkuljetuksista päätetään demokraattisesti luottamushenkilöistä koostuvissa viranomaisissa. Päätöksenteossa kuuluu kuntalaisten ääni ja valinnassa voidaan ottaa huomioon alueiden erityispiirteet. Asukasjätteiden kuljetuksia koskeva kaksoisjärjestelmä on ollut Suomessa voimassa 1970-luvulta saakka.

Toimialajärjestö SKALin selvityksen mukaan sekajätteen/polttokelpoisen jätteen osalta on tällä hetkellä käytössä kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus 154 kunnassa (52,2 %) ja kunnan järjestämä jätteenkuljetus 141 kunnassa (47,8 %). Mukana ei ole Ahvenanmaan kuntia. Jako on tehty siten, että kumpaa kuljetusjärjestelmää on kunnassa yli 50 % osuus kiinteistöistä. Pakkausjätteen osalta kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus on tällä hetkellä 205 kunnassa (69,5 %) ja kunnan järjestämä jätteenkuljetus 90 kunnassa (30,5 %).

Jos kiinteistön valintaan perustuva malli poistettaisiin laista, sillä olisi kiistatta merkittäviä vaikutuksia lukuisiin kuntiin. Sen sijaan nykytilan säilyttämisellä ei olisi vaikutuksia niihin kuntiin, joissa on käytössä kunnan järjestämä kuljetusmalli. Nämä kunnat voivat jatkossakin hoitaa kuljetukset kilpailuttamalla. Tästä syystä on annettava erityinen painoarvo niiden kuntien lausunnoille, joiden toimintaan esitys tosiasiallisesti vaikuttaisi.

Tällä hetkellä Päijät-Hämeen Yrittäjien alueella on käytössä kiinteistön haltijan malli yhdeksässä (9) kunnassa, jotka hallitus on nyt esittänyt luonnoksessaan lopetettavaksi. Tämä olisi merkittävä muutos, joka koskisi kaikkia Päijät-Hämeen kuntia.

Esitys heikentäisi alueemme yritysten toimintaedellytyksiä ja vähentäisi toimialan työpaikkoja

Jos hallituksen esitysluonnos toteutuu ja kiinteistön haltijan malli poistetaan, päätös johtaa lukuisten yrittäjien ja näiden työntekijöiden työn loppumiseen. Päätöksellä olisi ristiriitaisia vaikutuksia koronakriisin taltuttamispyrkimysten ja Suomen työllisyysasteen nostamista koskevan tavoitteen kanssa. Työnantajia edustava SKAL ja työntekijöitä edustava AKT ovat yhteisellä kannanotollaan esittäneetkin nykymallin säilyttämistä.

Kunnan malli tarkoittaa käytännössä usein sitä, että kuntaomisteinen osakeyhtiö kilpailuttaa kunnan puolesta alueen jäteurakat. Kuntaomisteiset jäteyhtiöt toimivat osakeyhtiölain mukaisesti ja kilpailevat selvitysten mukaan useilla alueilla yksityisten jätehuoltoyritysten kanssa muun muassa yritysasiakkaista. Kunnallisen, yhden kuljetustoimijan järjestelmässä

yrittäjät todennäköisesti tulisivat kärsimään tilanteissa, joissa heillä on nopeita palvelumuutostarpeita.

Selvitystemme mukaan kilpailutus suosii isoja yrityksiä ja vähentää pienten yritysten määrää. Suomessa on lukuisia surullisia esimerkkejä siitä, että jätekuljetuksia koskevan kilpailutuksen voittaa yksi tai muutama kansainvälinen tai valtakunnallisesti suuri toimija. Markkinoiden keskittyminen johtaa palvelun laadun heikkenemiseen ja hintojen nousuun, mikä lopulta näkyy kaikkien kuntalaisten kukkaroissa.

Hallituksen esitysluonnokseen on tehty kilpailutuksia koskevia muutoksia. Ehdotuksen tavoitteena on, että pienet ja keski-suuret yritykset pääsisivät mukaan tarjouskilpailuihin. Tarkempi juridinen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että hankintoja koskeva lakipykälä vain toistaa jo hankintalaissa olevia mahdollisuuksia ja toimintatapoja hoitaa kilpailutuksia. Näin ollen joudumme toteamaan, ettei uusi lakipykälä takaisi pk-yritysten menestymistä kilpailutuksissa. Ne voidaan toimittaa jo nyt – ja myös jatkossa – pienten yritysten kannalta joko hyvin tai huonosti.

Olemassa oleva kaksoisjärjestelmä ei edellytä viranomaisresurssien lisäämistä

Hallituksen esitysluonnoksessa perustellaan kaksoisjärjestelmästä luopumista muun muassa sillä, että kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen siirtyminen vähentäisi jätehuollon seurantaan ja valvontaan tarvittavia viranomaisresursseja. Peruste ei vakuuta, sillä valvontaviranomaisten tehtävänä on nimenomaan valvoa lakien noudattamista kunnissa. Tämän lisäksi ongelmaan on jo esitetty ratkaisuja sako- ja umpikaivolietteen osalta: kuljettajilla on kiinteistön haltijan mallissa erilaisia tiedonantovelvollisuuksia viranomaisille ja niiden noudattamatta jättämisestä voidaan rangaista rikoslain nojalla.

Hallituksen esitysluonnoksessa väitetään, että kaksoisjärjestelmän säilyttäminen olisi sääntelykustannuksiltaan kohtuuton etenkin, kun kustannusten vastineeksi ei voida osoittaa selviä hyötyjä verrattuna kunnan keskitetysti järjestämään kuljetukseen. Sitä, miten sääntelykustannukset nousisivat, ei ole tarkemmin perusteltu. Väitettä kustannusten noususta, etenkin kun kunnat itse päättävät kuljetuksistaan, voidaan pitää kyseenalaisena.

Kiinteistön valintaan perustuvan mallin poistamista on perusteltu myös sillä, ettei kiinteistöjen erilliskeräysvelvoitteita pakkausten osalta voitaisi toteuttaa. Hallitus esittää, että taajamissa sijaitsevat kiinteistöt, joilla on vähintään viisi asuinhuoneistoa, ovat velvollisia erilliskeräämään eri pakkausmateriaalinsa. Esityksen mukaan kunnille siirrettäisiin oikeus hoitaa pakkausten kuljetukset, millä jo itsestään on suuri vaikutus toimialan yrittäjyyteen ja

työpaikkoihin. Käytännössä erilliskeräysvelvollisuudet koskisivat noin puolta suomalaisista ottaen huomioon taajama- ja asuinhuoneistojen lukumääräedellytykset.

On kuitenkin hyvä huomata, että edelleen puolet suomalaisista olisi uusien velvoitteiden ulkopuolella, mutta jotka kuitenkin yhä enemmän haluaisivat lajitella jätteensä. Näiden kiinteistöjen osalta ei ole perusteltua rikkoa asukkaiden ja yritysten sopimussuhteita. Kiinteistön haltijan mallia voitaisiin perustellusti hyödyntää ainakin vielä näillä alueilla.

Kiinteistön haltijan malli ei vaikeuta kierrätystavoitteiden saavuttamista

Hallituksen esitystä perustellaan myös sillä, että esitys saattaisi hillitä jätteiden erilliskeräyksen ja kuljetuksen lisääntymisestä aiheutuvia kustannuksia ja vähentää siitä aiheutuvia päästöjä. Tämä peruste on ristiriitainen sen kanssa, että erilliskeräys, jota ympäristöministeriö on tiukentamassa samassa esityksessä, tulee lisäämään jätekuljetuksia asuintonteilta. Tämä todetaan toisaalla lakiesityksessä.

Kummeksumme perustelua, jonka mukaan kunnan jätehuoltoviranomaisen lisääntyvä resurssitarve nostaisi asiakkaiden jätemaksuja, jos kiinteistön haltijan malli säilytettäisiin. Jo tällä hetkellä viranomaisilla on velvollisuus valvoa lain noudattamista, minkä vuoksi nykytilan säilyttämisen kustannusvaikutukset eivät näillä perusteilla ole uskottavia. Kunnissa voidaan päättää siirtymisestä jo nykyisin kunnan järjestämään malliin, jos alueen resurssit eivät riitä toisen mallin valvomiseen.

On myös hyvä huomata, ettei missään esityksen valmistelun vaiheessa ole kyetty esittämään näyttöä siitä, että nimenomaan kiinteistön haltijan mallia käyttävissä kunnissa olisi matalampi jätteiden lajittelu- ja kierrätysaste. Itse asiassa on selvitetty, että kiinteistön haltijan mallia käyttävien kuntien jätehuollossa on käytössä tehostettuja lajittelujärjestelmiä, kuten monilokeroastioita ja -ajoneuvoja. Kiinteistön haltijan malli on näin ollen edistänyt asukkaiden jätteiden lajittelua.

Kaksoisjärjestelmästä luopumista perustellaan muun ohessa sillä, ettei Suomi tavoita EU:n asettamia kierrätystavoitteita, jos asukkaat saisivat itse vapaasti valita jätekuljettajansa. Väitteen tueksi ei kuitenkaan ole esitetty tutkittua näyttöä asiasta. Sitä vastoin tiedossamme on useita alueita, joissa on kunnan malli ja tontilla olevat lajittelumahdollisuudet hyvinkin heikot.

Uusien selvitysten valossa Suomessa pakkausten kierrätyksessä on jo saavutettu melkein kaikki kierrätystavoitteet. Vuonna 2018 pakkausten kokonaiskierrätysaste nousi Suomessa 70 prosenttiin edellisen vuoden 65

prosentista. Suomi ylitti vuonna 2018 kaikki voimassa olevat EU:n materiaali-kohtaiset kierrätystavoitteet. Myös kansalliset tavoitteet ylitettiin kaikkien materiaalien kohdalla. (Suomen Pakkauskierrätys RINKI 28.2.2020)

Lisäksi Suomen Uusiomuovi on todennut 5.3.2020, että kotitalouksien muovipakkauksia kerättiin 79 prosenttia vuonna 2019 edellisvuotta enemmän. Yritysten pakkauskierrätys kasvoi kolmanneksella. Näiden pakkausten kierrätyksessä ylitettiin EU:n vuoden 2025 tavoitteeksi asettama 50 % kierrätysaste. Näin ollen kierrätysastetta ei voida käyttää keppihevosenä kuljetusjärjestelmäpäätöksenteossa.

Esityksessä todetaan, että uudet keräysmenetelmät, kuten korttelikeräys tai hintaohjaus olisi kiinteistön haltijan järjestämässä mallissa vaikea hyödyntää kattavasti. Kuntien jätehuoltoviranomainen jo tällä hetkelläkin ratkaisee, noudatetaanko alueilla kunnan mallia vai kiinteistön haltijan mallia. Esimerkiksi korttelikeräysalueilla on järkevää päättää kunnan mallista.

Viranomaisen tekee päätökset myös jätemaksuista jätelain 9 luvun mukaisesti. Kunnan jätemaksun perusteita ovat jätteen laji, laatu, määrä ja noutokerrat. Perusteina voidaan lisäksi ottaa huomioon jätteen keräys- ja kuljetusolot kiinteistöllä ja noutoalueella, kunnan keräysvälineiden käyttö sekä kuljetusmatka kuljetettaessa jäte yksittäisenä kuljetuksena. Kuljetuksen hinta asukkaan kokonaislaskusta on vain osa kokonaisuutta. Näin ollen jätemaksujen kierrätystä lisäävää hintaohjausta voidaan hyvin käyttää myös kiinteistön haltijan mallissa.

Jätemaksut vaihtelevat kunnittain

Jätehuoltoviranomainen päättää alueensa jätemaksuista riippumatta siitä, kumpaa kuljetusmallia alueella noudatetaan. Kuljetusten hinnat vaihtelevat alueittain, eikä kumpikaan kuljetustapa ole automaattisesti toista tapaa edullisempi. Tiedot perustuvat Kilpailu- ja kuluttajaviraston laskelmiin, joissa kiinteistön haltijan malli oli halvimmillaan sekajätteiden osalta kahden viikon välein kerättyinä 3,94 euroa ja kunnan mallissa 3,78 euroa. Kallein vastaava luku kunnan mallissa oli 9,48 euroa.¹

¹ Ks. https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/ajankohtaista/tiedotteet/kuluttajavirasto/100510_jatehuoltopalvelut-tyhjennysmaksut-kuntakuljetus.pdf ja https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/ajankohtaista/tiedotteet/kuluttajavirasto/100510_jatehuoltopalvelut-tyhjennysmaksut-sopimuskuljetus.pdf

Toivomme teidän huomioivan tämän lausunnon päätöstä tehdessä.

Kunnioitavasti

Tiina Wangel
puheenjohtaja
Päijät-Hämeen Yrittäjät

Juha Tähkänen
varapuheenjohtaja
Päijät-Hämeen Yrittäjät

Heta Vihervirta-Vuontelo
toimitusjohtaja
Päijät-Hämeen Yrittäjät

Jorma Suvimäki
yrittäjä
Hämeen Loka ja Kuljetus J. Suvimäki Oy